

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. BERÉNYI PÁL.

Előfizetési ára:

Egész évre 6 frt. — Félévre 3 frt.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Ezenként 20 iv zenemelléklettel.

Egyes szám ára 20 krajczár, zenemelléklettel 30 krajczár.

Szerkesztőség és kiadóhivatal

Sas-utca 15. sz.

TARTALOM.

IRODALOM: Dr. Mayer Gusztáv: Az új görög népköltészet.

TÁRCZA LIPCSEI: Elmenreich Ernő: Zene.

ZENE: + y: A legújabb magyar zenealbumok. — A bécsi férfi-dalegylet Berlinben.

SZÍNHÁZ: K. I.: Bécsi levél.

KÉPZŐMŰVÉSZET: ZENOB: Képzőművészeti tanulmányok.

HÍREK.

Az új-görög népköltészet.

Irtta: Dr. Mayer Gusztáv.

Van egy nagyon szép görög monda, mely azt beszéli el, hogy mikor a sztrák nők széttépték Orfeust, a kinek dalától megszélidültek az erdők vadjai és meglágyultak az ezredéves sziklák, a meglágyult dalosnak feje és lantja leűszott a folyón a tengerbe. Vihar és szél addig korbácsolták ide-oda a tetemet és lantot, míg az elért a túlvilág partjaira, hol a lakosok a fejet eltemették, a lantot pedig Apollónak ajánlván, felfüggesztették ennek templomában. És ez idő óta sokszor hallották a görögök, hogy a tengerek partjain és a szigeteken végig siklott a megszédült lant húrjainak egy-egy elkapódott hanghulláma...

És a görög nép kedélve ilyen orfeusi lant! Byron azt mondja rólok, hogy berkeikben sohasem hallgat el a csalógány; és valóban a százados barbár iga s az elnyomatás hosszú és setét éjszakája alatt sem lett e néphez hűtelen a dal adománya és mint hajdanában, úgy megszédült az gyakorta most is hegyeiken és völgyeik között.

Egy nép — azt mondja Heyse Pál — mikor megtanul írni és olvasni, elhagyja az improvizációt és a szépirodalom megszületése egyúttal halála a népköltészetnek. Ezért van, hogy a régi görögök népköltészetéről — pedig irodalmunk

bámulatos módon volt népszerű — nem tudunk semmit sem. Miután a rhapsodiskolákban megszabott mértékre irtak epikus dalokat, de különösen mióta a homeri költemények megtalálták azon formájukat, melyben előttünk ma is ismeretesekek, végképen elnémultak azok a népdalok, melyek mintáku szolgáltak. Bár nem tagadható, hogy az oly kiváló dalosok, mint Sappho is volt, tudott még azután is lelkesedést és formát meríteni a népköltészetből és a többek között e néhány sora:

Leszállt a hold a tengermélyre;
Halványul a csillag fénye;
A percz rohamja órákat növel,
S én várom őt s ő nem jön el...

akármelyik újabbkori népköltő dalában is helyén volna. Az alexandriai tudósok pedig, kiknek irodalmi törekvései a miénkkel sokban összeváltak, lenézték a népdalokat s a népköltészetet, a melyhez őket nem vezérelte egy romantikus költészeti irodalom úgy, mint bennünket. Innen van, hogy igen csekély, alig számba vehető maradvány az, a mi tanúságot tehetne az egész lényegéről és jelleméről és mindössze is csak arról tanuskodnak, hogy úgy egyes vonásaiban, mint általánosságban az ó-kori népköltészet az újabbtól nem nagyon különbözött, arról az a fölötté kedves fecske dal tesz bizonyosságot, melyet hajdanta gyermekek házról-házra járva énekeltek tavasz hasadtakor és a mely csekély változással minden év márczius 1-jén megcsendül, kedvesen, behízolgón, mint a tavasz első fuvallata.

De nemcsak a forma s az egyes vonások, de magának a dalnak karaktere is ugyanaz maradt, a mint általános vonásaiban nem változott maga a nép sem. Hiába való, meddő és kínos munka volna ugyan a homeri költeményekből kifejtetni azokat a régi dalokat, melyek oda beolvastva vannak; de maga az a tény, hogy az Ilias és Odysseus ó-kori balladákából és hőskölteményekből alakult, elég bizonyíték arra, hogy az ó-kori népköltészetben is ugyanaz az elem uralkodott, a mely a maiban: az epikus, az elbeszélő. Es ez az elem megkülönbözteti az új-görög népköltészetet az olasz-

tól és szoros közelségbe viszi a Balkán sziget szláv népeinek, a szerbeknek és bulgároknak népköltészetéhez. Az olasz népköltészet, majdnem egész általánosságában, alanyi érzelmek kifejezése, mely egyenlő könnyen folyik szét a tréfás bohóság, az erős gúny és a boldog vagy boldogtalan szerelem határain. Igaz ugyan, hogy Olaszország közép- és déltájain nagyban divatos strambotti és stornelli, igen sokban hasonlítanak azokhoz a rimes kettős sorokhoz, melyek Görögország minden vidékén nagyon el vannak terjedve és ezer számra gyűjtetnek s tartalmuk szerint erotikusak, formájukat illetőleg epigrammatikusak és gyakran csodálatra méltóan finomak és találok; de azért nem adnak a görög népköltészetnek annyira kizáró és különleges jellemvonást, mint az olaszoknak. És ellenkezőleg véve, Olaszországban oly nagy mértékben vannak elterjedve történelmi dalok, balladák és románczok, a minőket a sziget északi részén absolute nem lehet hallani, hogy magok az olaszok is készséggel kutatják idegen befolyásokban ez elterjedés okait.

Az ós indogerman eredetű, epikuszerű dalt Európa délkeleti részében a szlávok és a görögök örítették meg leghűbben. A bolgár népdal aesthetikai érték nélkül szükölködik és a szerb népdalokat beavatott kutatók bonczolgatták sokszor és sokféleképp — nem nagy sikerrel. Szomszédos érintkezések, közösen érzett befolyások, melyeket bővebben e helyen nem bonczolgathatunk, még magának az epikus költészetnek külső formájában is szembetűnő hasonlatosságot teremtettek a görög és szerb-bolgár népdal között. Csak általánosságban óhajtunk itt e hasonlatosságról egyet-mást elmondani. A szerb dalok vakító színekkel kifényezett és széles terjedelmű képek, a görög dalok skizzek, erősen körvonalazott contourokkal; a szerbek elmállanak egy nagyszerűen hullámzó epikus árban, a görögökének megragadó drámai erélye van; amazok szélesre vannak nyújtva és sokszor olyan szaggatottak, mint azok a síkságok, melyektől a szerb nép levándorolt, itt-ott meg vannak törve, sokszor csak jeleznek valamit, de azért átlátszóak, mint a lég határa dél sivatagján; ezekben

több elem van a regényből, azokban az elbeszélésekből; az elsők költőibbek, de az utóbbiak kétségbevonhatatlanul szellemesebbek. A görög dalokon meglátszik, hogy olyan nép énekel, a mely a történelem lapjaira sok dicsőséggel gyakorta írta föl nevét; míg a szerb dalokat az elhalványodó értelem látszik teremteni és közelebb állanak a nép ifjúkori életének szellemi képességeihez. És végül még azt jegyezzük meg, a mint a délszláv külső megjelenésében csendesebb és nyugodtabb, mint az alacsony termetű, mozgékony görög, ép úgy hasonlataiban is konservatívabb értelemről tesz tanúságot, mint a nyugtalan és újítságra vágyó görög. Homernál már a fiatal Telemachus is tudja, hogy a görög emberek az olyan dalt szeretik leginkább, mely újnak és szokatlannak tűnik fel a hallgatók füleiben. Innen van, hogy a görögöknek igen kevés régi történeti népdaluk van és e kevés közül is alig egy-kettő idősebb a múlt század első tizedénél, legnagyobb részük pedig csak végéről veszi eredetét és századunk elejéről származik. Azokról a véres ütközetekről, az amoeli mezőkön, melyeken Lázár herczeggel együtt porba dőlt a szerb királyság dicsősége, hazafi fájdalommal énekel a fekete hegyekben még ma is a vak gurliczás; de nagy ritkán csendül meg bárhol is Görögországban még töredékképen is egy dal Byzancz bukásáról.

Természetes, hogy Konstantinápoly bukásával a kossowoi mezőkön, egy mór trón fölött is diadalmaskodott a félhold; de a hol a szerb népdal megelégszik egy melázó leányka panaszával, ki a csatamezőn elhalt kedvesét siratja, a görögnek hős kell, ki a tömegből messze kimagaslik. Az Ilias nem a trójai háborúról szól, hanem Achilles haragjáról.

A görög népdalok hősei rablók és ma

napság a rabló-romantika már túlélte magát; az ideális Moor Károly sem érdekel már bennünket és Auber szép zenéje tartja fenn Schiller hajdanta nagy vonzó erejű színművét a repertoireon. Egészen más idők voltak azok, mikor a rabló-daloktól visszhangzottak a faluk utcái. Magokról a modellekről hámlott le az idealismus és ehhez járult, hogy hajdanán Görögországban a szabadságharczoknak voltak a szegény legények maradványai és képviselői. Epirusnak és Thessáliának zordon hegyeit sohasem is sikerült a szultánnak igába törni. E szent helyeken, az istennek hajdani szent trónusán, az Olympuson trónoltak e rakoncátlan fiúk, vegyesen alakítva társulataikat, görögökből és keresztény albaniaiakból s vadul merész guerilla harcok által plántáltak félelmet és halált a síkságokon lakó török népek között; nyughelyük a kemény sziklacsúcs volt; takarójuk a csillagos ég, és szeretőjük a tőr és a szurony. Vad helyeken üldöztettek, mint a vad állatok és ha elfogták őket, szívtelen bírók önkényének lettek zsákmányul kidobva. Innen van, hogy ha táborozásoknál kupa jár nálunk kézről-kézre, leforróbb óhajuk így szól: «Egy szerencsés golyót» és a háborúban megsebesült legforróbb óhajata társához az, hogy messe el a nyakát. De ha ők maguk nem üldözöttek és nem üldözöttek, a fantastikusan fölciczomázott alakok körben ülnek a földön, arcukat a tűz világítja meg, melyben juhokat és bárányokat sütnek és vörös bort isznak és elmámosodva harci dalt énekelnek. Így látta őket egyszer Byron lord is Akamania sziklacsúcsain és a nevezetes képet remekül festette le «Childe Herold» második énekében.

Jelemzi e rablókat a végtelen törökgyűlölet is, mely a görög népdalokban élénken jut kifejezésre és a mi vegyülve

a szabadság iránti végtelen rajongással, sokkal tisztábbnak és körvonalozottabbnak és költőibbnek mutatja képüket, mint a bulgár népdalok a hajdukét. Mert a hajdúknál a gyilkolás, fosztogatás és rablás öncél; azok a vadságok, melyeket rólok följegyeznek és melyeket a dalok is fölemlítenek, teljesen idegenek a görög rablók előtt. És bár a haza megszabadítása épen nem közös és nem is sajátos és különös költészetnek, mégis midőn Hellas föltámadt a kényuralom ellen, a görög rablók készsége és bátran küzdöttek a közös ügy mellett és igen sok banda-vezető nyert később a királyság újjáalakítása után kiváló katonai rangot.

A görög rablók, kik a népdalokban szerepelnek, névszerint igen nagy számban vannak. Legünnepelebb közöttük *Nikotsaras*, a ki szembe mert szállani a rettenetes Tepeleni Ali pasával. — A monda szerint Aja Triada nevű kolostorban nevelődött fel, mely ma már romok között hever, de a mélyről maga a történet is följegyezte, hogy nem igen zárta el ajtait olyan emberek előtt, kik rablásból és gyilkolásból éltek. Nikotsaras e kolostorban nem részesült rossz nevelésben; már gyermek korában nagy szenvedélyvel olvasta Homerot és bizonyára nem egyszer álmódzott, magán bolyongva a kolostor lombos fáin alatt, hogy egy új háború Európa és Ázsia között törje ki. Messzemenő terveiről és nagyravágyásáról tanuskodik első betőrése Oláhországba, a melynek egyik nevezetes epizódja a pravii hídon a népdalban így van megörökítve:

Három napig volt háborúban,

Három nap s három éjen,

Ital nélkül, étel nélkül,

Három nap mindig ébren!...

Elmenreich Francziska.

— Tollrajz egy művésznőről. —

Közlő: LIPCSEI.

A természettudományok, rövid idő óta nagy súlyt fektetnek az átöröklésre és a fiziológusok egyik legjelesebbike, a francia Taine, egy vaskos kötet hasábjain alaposan fejtegette már a szellemi átöröklés teoriáját is. És valóban míg a fiziológia innen is, onnan is nagy fáradsággal huroczolja össze tételei bizonyosságait, addig a művészet történelme ezer adattal bizonyítja, hogy a szellemi jelességek, gyakran megszakítás után is, átöröklődnek. Így kiválóan a festészet és a zene története számtalan példával dokumentálja, hogy az apa tehetsége átöröklődött a fiúra és a fiú jelességei még az unokákban is számtalan kiváló alkotásnak voltak benső motívumai.

Az átöröklés egyik kiváló példája *Elmenreich Francziska* is, ki kiváló színpadi tehetségeit messze fölnyúló családi ereklyeként örökölte. De ha sok jeles

színész nevével díszeskedik is az *Elmenreich* család, *Francziska* az érdem, hogy e név örök emlékü a német színészet történetében; egyedül neki jutva osztályrészül a világra szóló deszkáon olyan alkotásokat mutatni be, minőket a német színművészet még ez ideig nem produkált.

Elmenreich Francziska élettörténete vázlatában a következő:

Született 1853-ban Schwerinben, hol apja Elmenreich Albert nemcsak mint jó drámai színész, de mint színműíró és zeneszerző is jó nevet szerzett magának. Francziska színpadi tanulmányait Meiningenben, Bayreuthban, Mainzban és Kölnben végezte és első nevezetesebb sikereit Hannoverben aratta, hol *Seebach* Mária halála után annak reportoireját átvette és szerepkörének kitűnő személyesítőjeként mutatta be magát. 1875-ben elhagyva Hannover, a lipcei városi színházhoz szerződött; egy évre rá Hamburgba hívták, hol hasonlóképen alig töltve többet egy évnél, Dresdába ment.

E kiváló színpadokon nyert diadalai kétségtelen bizonyágot tettek sokoldalú és rendkívüli tehetségéről, mely egyaránt tud érvényesülni a klasszikus és modern színpadi alkotásokban.

Élete történetének nem érdektelen mozanata férjhez menetele, mely dresdai

szereplése alkalmával történt, hol sokat gyötretve kérőitől, egy szász gavallért tett boldoggá kezével, ki előbb a hadseregnek szolgált, később író, majd festő lett. Művészeti sikereinek fénypontja azonban müncheni vendégszereplésével esik össze. 1880-ban történt ugyanis, hogy a kiválóbb német színészek és színésznők konzorciummá alakulva, vendégszereplési ciklust adtak Münchenben. E konzorciumnak volt tagja Elmenreich is és kartársait, valamint a sajtót egyaránt ejtette bámulásba sokoldalúsága. Így például megtörtént, hogy egyik estén Schiller *Wallensteinjében*, mint *Thekla* aratta dicsőségét és a következő napon Lessing vígjátékában a *Barnhelm* *Műművében* brillírozott, egyaránt szerencsésen találva el hangot és alakítva jellemet ott a szerelmi gyászban önmagát fölemészítő romantikus alakból, itt a szellemességtől és élénkségtől színporkázó francia-német jellem-vegyüleből.

Mi természetesebb, hogy az ez időtájt élénké vált mozgalom a Théâtre Française mintájára, egy német színészekből álló konzorciumot alkotni, — a szövetség tagjai közé iparkodott megnyerni Elmenreichot is. De a mozgalomnak csupán anyagi eredménye lett, a berlini német színház megalakítása által: magának a mozgalomnak szellemi vezetői

Később azonban abba hagyta Nikotsares mesterségét és corsar lett belőle. Egyénisége azonban oly nevezetes nyomokat hagyott a néphagyományban, hogy élettörténetét gyermekeknek a hozzáadással szokás elbeszélni, hogy a halál nem fogott rajta és az ágei tenger hullámain ringatózik mindaddig, míg elérkezik az idő, midőn jönnek látja föltámadni a törökök kiűzésére Görögországból.

A legújabb magyar zenealbumok.

I.

25 eredeti magyar dal. Énekhangra zongorakísérettel. A Liszt Ferencz elnöksége és az Erkel Ferencz igazgatása alatt álló orsz. magy. kir. zeneakadémia végzett hallgatóinak szerzeményei. Egybegyűjté és szerkeszté: Ábrányi Kornél az országos m. k. zeneakadémiának s ugyanott a magyar zenészetnek is tanára. (Budapest, Táborosky és Parsch; ára 4 frt.)

(+ y.) Leírtuk az előttünk fekvő dalgyűjteménynek úgyszólván teljes cím-lapját; ítéljük meg olvasóink: szabad-e ilyen magyarsággal írott sorokat kinyomtatni? Sértés volna e cím fogalmazásával magát a gyűjtemény szerkesztőjét gyanúsítani, a ki évtizedek óta folyó irodalmi munkássága által a toll emberei közt is jelentékeny helyet vívott ki magának. — Mielőtt azonban elolvashatnók a címet: mesziről a reá vetett első tekintet már kegyetlen kritikára ingerel, oly bántó, oly ízléstelen a cím-lap tartalmának beosztása s egész megjelenése. Nem gondolta-e meg a kiadó cég, hogy az országos kiállításon csak szép tárgyak-

nak van helye? s nem gondolta-e meg, hogy igen sokan a külső után indulnak, a mi a jelen esetben üzletének árt.

A cím-lap, helytelen fogalmazásánál fogva, némi valótlanságot is tartalmaz; «végzett» hallgatókat állítván a dalok szerzőinek. Tudtunkkal az illetők még korántsem végeztek volt be a zeneakadémiai tanfolyamot jelen szerzeményeik keletkezésékor; egyes szerzőket alig pár éve még hallottunk az akadémia nyilvános vizsgálatán, holott dalaik régen, még az új intézeti épület megnyitása előtt láttak napvilágot, persze még csak kéziratban.

Csak hogy, s ez a dolog érzékeny oldala, az akkori kéziratok és a jelen nyomtatvány közt lényeges különbség van, a mit a borítékon álló «szerkesztő» szó fejez ki. Ez a szó, a mennyire megtudnunk sikerült, első sorban azt jelenti, hogy az énekhang menetét Ábrányi úr belevitte a zongora szerepébe ott is, a hol ez csak mint kísérlet húzódott meg a dallam megett árnyék gyanánt. De a «szerkesztés» szerény czíme alatt, hol egy kis előjáték, hol egy kis «csoda» teremtését engedti meg magának Ábrányi úr: s az ily előjátékban (nem mondjuk, hogy mindegyik az övé) sokszor több dallamkincs és költészet rejlik, mint magában a dalban. Pedig ezzel elrontja az eredeti dalnak hatását: a szép előjáték után semmitmondó dallam, vagy az unalmas dal után kecses záradék — csak annyival szembeszökőbbé teszik a két szerző különböző esztétikumát; az összesnek hatása mássá lesz vagy el is vesz — s ez egy neme a szellem meghamisításának. S még mindig nem említettük fel a legfontosabb különbséget: azt, hogy a huszonöt dal legtöbbször ott van a «közös vonás», a mester keze nyoma, mely valószínűleg nem elégedett meg a növendé-

kek kísérletével, hanem szükségét érezte a több polyphoniának, a mihez kezdők tudvalevőleg nem szoktak annyit érteni, mint a gyakorlatban és elméleti tudásban megőszült mesterük. Valószínű ugyan, hogy a fiatal szerzők valamennyien egy oktató, egy példaadó hatása alatt állván, hasonló vonásokat produkálnak szerzeményeikben — mint a hogyan a színészeti iskola növendékei valamennyien egymáshoz hasonlóan adják a «Szigetvári vértanúk» szerepeit minden évben, mert a mesterek évek óta ugyanazok — de tizenhét szerző műveinek átíratában nem volna szabad ily «egyöntetűséggel» birnia, mikor minden szerző külön egyéniség.

Mindezt csak konstatáljuk, a nélkül, hogy kárhoytatnók: Ábrányi úr bizonynyal tudta, mit hogyan adjon a közönség kezébe. De bátrak vagyunk épen a «mi»-re nézve egy kis különvéleményt kockáztatni. A cím-lap szerint (még mindig a cím-lap) az egybegyűjtésért is Ábrányi úr felelős; hogy e felelőség tudatában miért választotta épen az előttünk levő darabokat? nem talált-e jobbakat? vagy abban bízott, hogy e jobbakat szerzőik más úton is érvényesíthetik? talán személyes rokon-és ellenszenv befolyásolta a szerkesztőt a szerzők kiválogatásánál? vagy ízlése tér el mindannyiunktól? — mind e kérdésekre nem hogy felelni tudnánk, de magunk is szívesen vennénk körülményes választ; mert előttünk megfoghatatlannak látszik, hogy épen Orbán Árpád, a kit a közönség is megkedvelt s a ki egyáltalán az akadémia legtehetségesebb növendékei közé tartozott — e gyűjteményben mellőzve van, több más névvel együtt, melyek jó hangzásuk mellett sem jutnak eszünkbe hirtelenében. Nem tudjuk ugyan, hogy e gyűjtemény kiadásának mi volt oka és czélja, de azt hisszük, hogy Ábrányi úr nem épen magas művészi

rövid dicsőség után odahagyták saját alkotásaikat. Így vált ki a társulatból Haase, Possari és Barnay, a kiknek során okulva, Elmenreich sohasem lett a konzorcium rendes tagjává, dacára annak, hogy a müncheni szereplés után Berlin volt és lehetett csak otthonává. Itt mutatta be 1877-ben a berlini sajtó javára rendezett előadáson először «Hermione» alkotását Schakespeare «Téli regéjében», a melyhez hasonlót a német színpadon még nem láttak.

De úgy látszik, hogy nem szereti a nyugodalmat s ott hagyta Berlint is, hogy bejárja Németország minden színpadit.

Nem lehet e sorok feladata részletezve bonczolgatni Elmenreich művészi alkotásának minden egyes jelenségét és csak általánosságban lehet följegyeznünk, hogy egyenlő avatottsággal mozog úgy a klaszszikus, mint a modern költészet színpadi termékeinek alakítása körül, bár a klaszszikus nyak költők alkotásai akkor sikerülnek neki leginkább, mikor nem egy szenvedély kifejezését kell érvényre juttatni, hanem egy bizonyos lelki állapotot a kedélyvilág bonyodalmaiból kell kimagyarázni. Ezért sikerül neki mindig Miss Sara Lampson. Lessing e kevéssé sikerült művében a fájdalom hangját s a szenvedély mélységét oly megkapóan mutatta

be, hogy drezdai vendégszereplése alkalmával Miss Sara volt a legkiválóbb repertoire-darab. Véleményünk szerint azonban szerepköre nem azokból a jellemekből állítható össze, melyek a szenvedélyt mereven és szilárdan egy állapot kifolyásaképp mutatják, hanem azokból, melyekben a kedély melegsége érvényesül legkiválóbban s a melyekben a komolyság és a tréfa, amélaság és a szív jósága vannak összevegyítve, szóval az olyanokból, melyekben az asszonyi kedély és a szív jogai jutnak érvényesülésre. Ezért sikerült neki kiváló jelességgel Barmhelmi Minna, melynek méltó párjai voltak a «Makranczos hölgyekben» Katalin és a «Sok hüho semmiért»-ben Beatrice. És a németeknek annál több joguk volt Elmenreich művészetét az említett szerepekben csodálni, mert mindegyik sikerült alakításához kiváló színészi szellem (esprit) szükséges, a mi nélkül pedig az ő legnagyobb művészeik is szűkölködtek.

És Elmenreich ép azzal a tehetségével, hogy szerepeinek értelmi részét érzelmeiből tudta kifejezni és az ész munkálkodásához társul szegődött szívet is, győzedelmesen küzdött meg az újabb francia sokszor logikátlan, de annál nehezebben personifikálható jellemeivel. Valóban nincs a németeknek művésznője, ki Dumas «Idegen nőjében» hozzá

hasonló Miss Clarksoni és Sardou Odettejében hozzá hasonló Odettet tudott volna eddig mutatni. Nála a társalgási hang oly sok erélylyel van keresztül-kasul szöve és megjelenésében a kellemes és lebilincselő mellett oly sok az imponáló, hogy a rendkívüli és mégis nőies nem téveszthetik el hatásukat.

Elmenreich az utóbbi években, mint sok nagy művésznője Európának, oly sok szenvedélylyel dobta magát a lázas vendégszereplés karjaiba, hogy nemcsak Németország színpadjait járta be, de megfordult Angliában, sőt Amerikában is, hol szerepei legnagyobb részét angol nyelven adta elő. De mind a mellett sem süllyedt el a vándor-művészek egyoldalú diadalhajhászásába, hanem fáradtságos utain is egymásután tanult be újabb-újabb szerepeket; így a legújabbban Spielhagen «Gerettet» című vígjátékában és Turgenjev szellemes causeriájában «A falusi nő»-ben aratott diadalokat, bebizonyítva, hogy nagy művésznőnek nemcsak az képei kizárólagosan feladatát, hogy kitiűnően megalkotott jellemeket erejétől telhetőleg mutasson be, hanem hogy jeles költői, bár nem mindig kiváló drámai alkotásokkal is szerencsésen megküzdjön.

igényeket kielégítő darabokat, hanem mindenestre olyanokat akart a közoktatási miniszternek (a kinek a füzet ajánlva van) és a nagy közönségnek nyújtani, a melyből meggyőződhetünk a magyar zene sikeres oktatásáról; úgyde a rajziskolák kiállításain sem szabad a mesternek, hanem csak növendékeinek munkáját látnunk, s épen így van a zeneműveknél is: az oroszán nem szabad oda gondolnunk, tehát körmeit sem szabad látnunk; másrészt, ha ez album az oktatási kiállítás körébe tartozik, azt kérjük: nem lehet-e a tehetségesebb növendékkel több eredményt felmutatni, mint a kevésbé tehetséggel? nem szokott-e minden oktató a világon, ha csillogtatni akarja tanítási módszerét, legmegáldottabb növendékeihez fordulni?

S ez a kérdés jogosan támad a jelen füzetrel szemben, kivált végiglapozása után. Mert e dalok nagy részében — akár az egyeseket, akár a gyűjteményt magát értjük — hiányzik a dallam szépsége, a dal első kelleke! Hogyan szóljon szívhez, ha nem szép? Arról nem vitatkozunk most, hogy ki mit tart szépnek; mindnyájan tudjuk, milyen legyen a szép dal. Valóban, nem csodálkozunk a felett, hogy a megnevezett szerzők (8 nő, 9 férfi) közül csak három férfi jutott némi zeneszerzői hírnévre: Gaál Ferencz, Juhász Aladár és Késmárky Árpád. De az előtünk fekvő gyűjteményben az ő darabjaik sem képeznek kivételt. Valamennyi dal mintha erőnek erejével valami újat, valami soha nem hallottat akarna nyújtani és pedig igen gyakran az egyszerűség rovására, a mi dalnál nagy hiba. Legegyszerűbb a 24. sz. élénk dalocska (Gaáltól); talán legszebb a 7. sz. (Kozlák Lászlótól), utána a 2. (Vas Etelkától) és 3. sz. (Késmárky-tól). A 12. számú (Walzel Annától) igen jól indul, de második fele színtelen, ellapult; a 18. sz. (Henszler Heléntől) szintén jó volna, de hogy a szöveg utolsó sorára két dallamot énekeljünk, az nem járja. A 6. számú (Kis kertemben rózsafa) Bauholzer Julia úgy elnyújtotta a szöveg utolsó sorának sok ismétlése által, hogy e miatt a (kissé modoros) dallam is elveszíti minden érdekét.

A mi e «magyar» dalok magyarosságát illeti: nem sok dicsérni valót találunk bennök. A ritmus ugyan legtöbbszörre jól eltalált, nemzeti lüktetésű; de a szerzők elfeledkeztek arról, hogy a nemzetiség a melodikában is nyilvánul. Számítalan olyan helyet sorolhatnánk fel, milyen például a 8. sz. dallam 6. üteme, a 11-nek 1—2. üteme, a 19. számúban a 2. és 3. sor egymásba átfolyása — a milyen menetet a magyar nép soha sem fog a magáénak ismerni; valamint csak az lenne spanyol zenének nevezhető, a melyre minden spanyol rámondja: «ez az én véremből való» — úgy áll a dolog a magyar zenével is, magyarok közt. Akár ritmus, akár dallam tekintetében tér el valamely zenemű bizonyos nép zenéjétől: az illető nép azt nem nevezheti a maga nemzeti zenéjének. Az Ábrányi úr gyűjteményének címlapján a «magyar dal» azt jelenti: magyar szövegre készült dalok (ámbar az utolsó dalra, melynek zenéje egyáltalán nem magyar, erősen gyanak-

szom, hogy szövegét a szerző, Hegyi Béla, először németül írta meg).

Egy fontos szempontot eddig nem említettünk fel: a zenének a szöveg jellemzése szempontját. Ez hagy fenn legtöbb kívánni valót, ha szigorúan akarunk ítélni. Nem tettük volna fel Gaál Ferenczről, hogy a «Feljött a hold» kezdetű bánatos szöveg mellben kezdődő dallamát kemény hangnemben végezze, a mi egyáltalán nem illik oda. Steigen Lajos úr pedig azt az óriási hibát követte el, hogy Szász Károly híres «Fülemile dal»-át a szöveg szavainak olykor fölösleges ismételtetésével, templomi ének módjára zenésítette meg; s es-durból minden átmenet nélkül, átcsap c-be! Ennyire az egész gyűjteményben egy dallam sem ellenkezik a szöveg-költő intencziójával. — De elég a példából ennyi is.

Mindent összevéve — nem, azt nem teszünk, hanem egészen külön ítéletet formulázva, ajánljuk a tárgyalt dalgyűjteményt mindazoknak méltó figyelmébe, a kik a nemesebb zenében szívösen látják a magyar motívumokat, s a kik a zongorára átírás művészetét — vagy ha tetszik: tudományát — akarják tanulmányozni; ez utóbbi szempontból Ábrányi gyűjteménye ugyszólván mintaszerű.

A bécsi férfi-dalegylet Berlinben.

A bécsi férfi-dalegylet fölrandult a mult hét folyamán Berlinbe és a sikerről, melyet arattak, hasábot írnak össze a német lapok. Hogy azonban ez óriási sikerben minő nagy része volt a művészet mellett a chauvinizmusnak, rövid kivonatban közöljük az ünnepély lefolyásáról a következőket:

A filharmonikusok terme, hol a dalegylet hangversenyt rendezte, 1800 embert képes befogadni, s az előadás alkalmával zsufolásig megtelt a legelőkelőbb közönséggel, mely minden egyes dalt lelkes tapsal fogadott. Kremser «Winter» című dalát pedig meg is ismételtette.

Az utolsó karének önkénytelen és lelkesült tüntetésre adott alkalmat. A szöveg azon szavainál «Grüss dich Deutschland aus Herzensgrund» (Üdv neked Németország szívünk mélyéből) a terem falait perczekig tartó viharos taps rázkódtatá meg, mely valóságos extázisba csapott át, midőn a dalegylet a «Deutsches Lied»-et kezdte énekelni. A közönség, férfiak és nők egyaránt, felállott a székekre, kendőket lobogtatva. A mikor a tapsvihar csendesülni kezdett, a karzatról indult ki a dörgő «hoch»-kiáltás, és újra ismétlődött az előbbeni jelenet. Ilyen volt a «hideg» Berlin.

Az énekelőadások végeztével kiűrtették a terem és a hangverseny társas összejövetellé alakult. A berlini dalárok rázendítették a «Brüder reich die Hand zum Bunde» (Testvérek, szövetségre nyújtsatok kezét) dalt, a mi szintén élénk helyesléssel fogadtatott. Ezután Weisse tanácsos emelt szót és éltet Ferencz József császár-királyt és Vilmos császárt. Beszédét élénk hoch-kiáltásokkal fogadták. A jelen voltak felállottak és előbb az osztrák himnuszt, majd a «Heil dir im Siegeskranz»-ot énekeltek el. Weisse tanácsos tovább folytatva beszédét, fel-

köszöntőjében üdvözölte a bécsi dalárokat, mint németeket, dalnokokat és egy kulturhisztórikus misszió viselőit. Lelkes szavakban adott kifejezést Berlin városa örömeinek a fölött, hogy láthatja «Bécset Berlinben». Szavai nagy hatást keltettek.

Utána dr. Olschbauer, a bécsi férfidalegylet elnöke szólott.

«A dalegyletek», mondá a többi közt, «az idők folyamában megváltoztatják feladatukat. Egykor nekünk politikai misszióknak volt; azt kérdeztük: Mi a német hazája? Ma már nem kell ezt többé kérdeznünk. A mi látogatásunk családi látogatás. Testvér jött a testvérehez. De a család fölött áll a nemzet, e fölött pedig az összesség. Ezek haladására és testvéresülésére emelem poharamat, ez az a kulturhisztórikai feladat, a melyre törek-szünk.» (Zajos helyeslés.)

Majd Steidler főpostamester, a stuttgarti dalegylet elnöke és a bécsi férfidalegylet tiszteleti tagja emelt szót, és éltette a német dalt. A jelenlevők közt ezután egy Wolff erman által szerzett dalt osztott szét, melyet Rothmühl operanékes adott elő. A dal szövegének egyik helye, a mely a német Bécsre vonatkozott, épp oly zajos tüntetésre adott alkalmat, mint a «Deutsches Lied» éneklése. A bécsiek és a berliniek egymás karjaiba borultak és úgy esküdtek egymásnak örök barátságot.

Üdvözlő táviratokat is olvastak fel. Ilyenek érkeztek a kölni, drezdai és a strassburgi férfidalegyletektől. A berlini dalegyletek és a bécsi dalegylet előadásai váltották föl egymást az éj további folyamában. Még az Udel-féle komikus quartett előadásaiban gyönyörködött a közönség s miután időközben pitymallani kezdett, lassan-lassan szétoszlott a társaság.

Másnap a Renz-féle cirkusz helyiségében folyt le a bécsi férfi-dalegylet nagy koncertje. A helyiséget, melyben mintegy 8000 hallgató volt jelen, Renz készséggel engedte át az osztrák-magyar segédlegyetnek. A dalegylet már a program első számaival nagy sikert aratott. A tapsvihar szünni nem akart és a lelkesedés tetőpontjára emelkedett, midőn az előadásnak vége volt.

A hangversenyt ezúttal is nagyszerű tüntetés követte. A sok ezerre menő tömeg kendőket lobogtatott és élénken hangoztatta «Jöjjenek el ismét» és éltette Bécset és a bécsieket. A «Deutsches Lied»-et akarták hallani minden áron s midőn e kívánság teljesült, valóságos tapsvihar tört ki. A csend némiképp helyreállván, Olschbauer e szavakat mondá: «A szeretet és barátság ezerféle nyilatkozatai, a melylyel bennünket elhalmoznak, csaknem agyonnyomnak minket. Köszönetünket nem róhatjuk le egyszerre. El kell jönnünk újra és el fogunk jönni.» Újabb tapsvihar rengett át a termen. Lassan ürült ki a terem és a közönség előzőnlötte a Friedrichstrassét, a hol a közlekedés is fennakadt.

A német császár és császárné az újbabelsbergi kastélyban augusztus 17-én fogadta a bécsi dalárokat, kiket Berlinből külön vasútvonattal, majd gőzhajó szállított a fogadás színhelyére. Az eső dacára nagy közönség üdvözölte őket. Erről a következőket jelentik:

A jelentés megtétele után megjelent a császár. Bemutatták neki Olschauer és Kremser urakat, kikhez így szólt: Szívesen üdvözlöm önöket, uraim, fájdalom, rossz idejük volt. Egész délelőtt s még az ebéd alatt is önökre gondoltam. Nagyon átvághattak.

E pillanatban megjelent a császárné a trónörökös karján. Betegesnek látszik. Keze reszketett s csak lassan tud járni. Crème-színű ruhát viselt, sötét virágokkal hímezve. A császárné Czikan báróval eredt beszélgetésbe, kinek megköszönte, hogy az egyet a vöröskereszt javára közreműködött.

Kremserhez így szólt: «Egészen el vagyok ragadtatva, ha abban a szerencsében részesülhetek, hogy az osztrák-magyar uralkodó-családdal érintkezhetem. Mindannyian igen jók és kedvesek».

Ezután a dalárda több dalt adott elő a királyi család nagy tetszése mellett. A császárné több dalart tüntetett ki megszólításával és mindegyik előtt elragadtatással szólott az egyesületről. A császár távoztakor így nyilatkozott: «Az önök egyesületének nincs párja. Köszönöm s szívemből óhajtom: a viszontlátásra. De önök tudják, hogy nagyon öreg vagyok, s így erre nem sok kilátásom van».

Erre a császár, a császárné és a trónörökösné elhagyták a termet, s a dalárokat azután borral és süteménnyel vendégelték meg.

Bécsi levél.

— Az operából. —

Kerényi Bécs, 1885. aug. 19.

Ha színész lép fel idegenben: szülőföldje lapjai mind közlik föllépése eredményét. Én mint közönség vendég szereplek itt a császárvárosban, s a nyilvánosság jogát e réven követelem — lévén a közönség is épp oly fontos tényező, mint a színészek (a mit igen egyszerűen azzal bizonyítok, hogy akár színész, akár közönség nincs a színházban: egyformán elmarad az előadás).

Nehéz ugyan így a színház izgalma után, a gondolatok rendbeszedése nélkül és (szerénykedjünk egy kicsit, úgy is ritkaság) gyakorlatlan tollal referálni a benyomásokról, sőt ítéletet mondani; de néhány dolog nagyon a szívemen fekszik, s nem szeretném addig elfelejteni, a míg visszatérek az én Budapestemre; s aztán azért is kell sietnem e sorokkal, feltéve, ha a t. Szerk. úr helyet ad lapunkban (az enyém is, kettőn állván a vásár, bizonyítási módot l. föntebb); akarnék ugyanis a m. k. operaház igazgatóságának ingyen (tehát valóban a legjobb szándéktól) jó tanácsokat szolgáltatni, a melyvel elkésem — lelkiismeretbeli dolog volna: hiszen opera csak egy van szegény Magyarországon (Erdélyt számba se veszem: még Jónás próféta sorsára jutna).

Komolyan szólva, a lehető legkomolyabban: Kupfer asszony f. é. novemberre elhagyja a bécsi operát s tudom-

mal nem szerződött még sehova. Szerződtesse a n. é. m. k. operaigazgatóság! Régen nem eszközölt a drámai ének terén olyan szerencsés adquisitiót; nem tudom, mit csodáljunk benne inkább: Tannhäuser Erzsébetjét-e, vagy Aidát? egyiket gyönyörűben adta, mint a másikat; «Aida», a dallamhoz hajló bécsiek kedvencz operája, már negyedikben bocsátotta le függönyét s a közönség mégsem tapsolt nyílt jelenetben az egész előadás alatt addig, míg Kupfer asszony el nem jutott nilusparti nagy magánénekének végéhez; ekkor aztán felszabadultak a lebűvölt tenyerek és volt olyan vihar, a melyet — Budapest Turólla k. a. idéz elő. Még csak egyszer tapsolt ezután a közönség nyílt jelenetben: természetesen ismét Kupfernek, a Radamest rábeszélő ária után; nem is hathat másként az ily tiszta csengésű, magasban és mélyben egyenletes, az elhaló sohajtástól a hatalmas szenvedély kitöréséig fokozható egészséges szép női hang — karöltve olyan testalkattal, melyből nem hiányzik semmi kívánni való. S erős meggyőződése, hogy a drámában is kitűnően játszaná Fedorát, sőt Deniset, sőt Lecouvreuret Adriennet. Szabad legyen megjegyznem, hogy legmélyebb és legmagasabb néhány hangjában Wiltné timbre-je támadt fel — a mivel sokat mondtam, de nem többet és nem mást, mint a mi való. — Sajnos, megesett mind a két estén egyszer, hogy (alig észrevehetőleg ugyan) hamisan intonált, de ez csak a mellett bizonyít, hogy a művész a budapesti operára van destinálva

Nem merem eldönteni, hogy a «Venus» nevet megérdemli-e *Sebläger* k. a.; tény, hogy az aug. 16-iki Tannhäusert még elvarázsolóan gyöngéd pianissimójával sem bírta birodalmában marasztalni, sem oda visszahódítani. Részemről bizony tovább is szívesen hallgattam volna énekét: szép, határozottan magas színezetű, könnyed, bár kissé hideg torok hang; szabályos alak; a lapok tanúsága szerint előtte való este igen jó sikerrel adta a «Hugonoták» apród szerepét. A sokoldalúságot csak dicsérni lehet: mindenesetre szebb és hasznosabb is, mint ellentéte.

«Ördög Róbert» primadonnája tegnap *Klein* k. a. volt. Alakja és hangja tökéletesen egyformák: magas, kissé érdes, de szép mellhang még a magas H-nál is; futama nem egészen szabályos, három egész hangnyi távolságot kétfőre egyenlít ki, a mi az embert néha bántja, (sőt a kritikust mindig). S meg van az a gyengéje, a melyvel néhány athléta is dicsek . . . azaz elbujhatik: hogy t. i. a futam vége felé, mielőtt a magasba ugornék, egy pillanatra megállapodik, mintha erejéből kifogyott volna. Feltűnt, hogy pórleány (Alice) szerepében, bár egyszerű, de földig érő, sőt uszályos, sötétszürke ruhában lépett ki a színpadra, holott az ily egyéni szempontot még a természetes Wiltné sem engedte uralomra jutni.

Mellette Izabella szerepében *Lehmann* k. a. tündökölt. Igéző, finom, tiszta, meleg énekét nemes játékkal párosítja; méltó vetélytársa egy Bianchinak. Bravourral folyó, csengő futamok után a magas Des-nél sem kellett fejhanghoz folyamodnia: épen olyan színarany volt ez is, mint többi hangjai.

Lehet, hogy őt igyekeznek elérni *Hauser* k. a.; de még nem elég erős arra, hogy a harmadik emeletet is elbírja, mikor még a másodikra vezető lépcsőzeten is egy fok hiányzik: a G. Igen, ez a közönséges magas G hang: én nem tudom, nem mehetne-e a világrend ismert gépezete egészen szabályosan, ha egyszer valahára egészséges zenehangon hallanám ezt a G-t a «Tannhäuser» apród szerepében?! Valahányszor hallottam, Budapesten lett legyen vagy Bécsben: az egész kis szerep, némely nehézsége mellett is, mindig jól ment, csak a G helyett hallottam mindig valami mekegő, beteges, gégéből áramló fúvást; pedig olyan énekeseiktől, a kiknek az a nagy úr, a magas C, igen jó barátja — nem is tudom, miért nem fordulnak hozzá vagy környezetéhez, egy kis protekcióért!

Ennyi sopran hang után kellemes változatosságot ígért Amneris szerepe. Csakugyan, *Papier* asszony hangja egészen férfias színezetű tömörséggel zendül meg; a szenvedélyesebb helyeken, mintha hangjának egész registere magasabban szólna; a negyedik felvonásban, mikor Radamest mindenáron meg akarja menteni (a maga számára) attól, hogy szeretett Aidájával meghaljon: altistánkat elragadja a szerep mély tüze, hősiesen ront a scalán fölfelé, s egy D'Angerihez méltó diadallal ragyog fönn a magas B-n, hogy aztán visszahulljon eredeti, alantabb eső birodalmába, mintha semmi sem történt volna. Azt a hatást tette reám, mintha egy vitéz seregünk felrohant volna az árokból a sánczra, s onnan le löve az egész ellenséget, nyugodtan visszafeküdt volna aludni. S micsoda álma lehet annak, a ki annyi szerelmet és annyi fájdalmat érzett ez elalulás előtt, a mennyit a darab végén lerogyó *Papier* oly remekül tudott játszani!

De legyünk méltányosak: ne csak a kedvencz nőkket foglalkozzunk, hanem a nők kedvenceivel is. Nem mintha rangkülönbséget akarnék tenni, hanem mert Tannhäusert láttam most előszörre, emlitem a czímszerep személyesítőjét, *Winkelmann*t. Hangja nem oly férfias, mint Perotté, de ízlésesebb; fiatal, kellemes, édes hang. Kár, hogy nem eléggé intenzív: ez különösen a 2-ik felvonás végén rontotta a hatást, a hol az izzó érzéki szenvedély őriöngését elkeseredett állati erővel kellett volna tolmácsolnia, s az egész zenét Wagner, szokása szerint, oly mesterien építette, hogy az ember szinte várná a culminatiót, ha nem is hallotta volna még a darabot; itt még a játék sem pótolhatja a hang erejét.

Müllernek ugyanez a hiánya, sőt még nagyobb mértékben. Ingadozva, reszketve kezdett Ördög Róbert szerepébe: időbe került, míg illuziómat fölkeltettem. Radamest szintén nem ábrázolhatta tökéletesen; de különben jól adta személyeit; hangja, a hol nem kell küzdenie zenekari vagy egyéb nagy tömeggel: üdén, tisztán cseng, mint az ezüst; kár, hogy a félhangokat nem mindig veszi elég biztosan; derék társa *Winkelmann*-nak. S azt a játékot, mielőtt lemegya a föld alatt összegyűlt birái elé, s Amneris magát vádolva elfordul — azt látni kell!

7-Berger

4-Berger

Még egy tenoristát hallottam: «Ördög Róbert»-ben a zarándoknak öltözött vőlegényt *Schittenhelm* adta, de az énekhangnak sem physikai, sem registerbeli teljével nem bír annyira, hogy a nagynevűek között foglalkozzam vele.

A színlap a bécsi operaház homlokzatán kissé magasra van függesztve, s ezért a szereplőkénél hamarabb tűnt rövidlátó szemembe a hiányzó névsora. Így esett meg, hogy minden nap láttam a színlapon Rokitsky, Scaria, Peschier urakat, de hallani őket — nem adatott nekem, noha sokat adtam volna érte (*Bianchi* és *Materna* urnöket nem is említve). Bele kellett nyugodnom az egész világon elterjedt «nyári szereposztásba», s meghallgatnom *Reichenberg*, *Sommer*, sőt (sit venia verbo!) *Hablawetz* stb. urakat, a kiket azonban, szígyenlem zenész létemre megvallani, olykor egymással összetévesztettem. A színlapon látom, hogy a negyedik wartburgi dalnok és az egyiptomi király szerepe *Hablawetz* úr kezében volt (cseh név, mint a bécsi lakosságnak igen nagy része; mondanék többet is, de a «Harmonia» tudtommal nem tett le — cautiót); *Wolframot* és *Aida* atyját *Sommer* játszotta; szép mély hangja van, de olykor lágyabb, mint kellene; s csodálatos: a világhírű «csillagdal»-al alig hatott reám, pedig egészen jobban tetszett nekem, mint hírneves elődje *Bignio*. (Egyéni nézet volna csak?! fentartom!) A thüringiai grófot *Bertramot* és az egyiptomi főpapot *Reichenberg* személyesíté. Mindhármán szép sikerrel, bár nem föltétlenül, küzdöttek meg nagy feladataikkal. A legszebb férfihang, a melyet Bécsben és általában valaha hallottam: *Schrödter*-től jött, *Walther von der Vogelweide* kis wartburgi strophájával; az első hangocskától végeig az egész közönség gyönyörításon csüggött rajta, s nyílt jelenetben akkora tapsförgöteget rögtönzött érte, hogy *Kupfer* asszonynak sem különbet. S mindeddig *Schrödter* úrnak még létezését sem tudtam; most már figyelemmel fogom kísérni pályáját.

Hanem a drágaköveket is keretbe foglalva viselik, s valószínűleg én sem élvezhettem volna a nevezett hölgyek és urak művészetét zenekar és megfelelő helyiség nélkül; illőnek tartom néhány szóval ezekről is megemlékezni, a mennyiben azt az operaház évkönyve vagy *Baedeker & Comp.* még nem zsákmányolták ki. Az operaházat minden szakértő egyszerűen csak száraz tanintézetnek vagy egyéb hivatalos helyiségek halmazának nézné; a lépcsőház és nézőtér díszben és physikai fényben messze a budapesti mögött áll; nem tudom mi okból túlsötét kék színek pedig, a falfestményeken csak hátráltatják az egészen beárnyékolt mennyezet frescójának élvezését. A földszint emeltebb hátsó részének közönsége, valamint az emeletké is, tűzveszély esetén nem bírna kimenekülni, oly kevés a kijáró és oly összezsúfolva ül ott ember ember hátán. Sőt, a mi a budapesti előkelő színházaknál (a hol különben másfél forintért is ülhet az ember földszint, holott a bécsi operában a IV. emelet 1. sora kerül ennyibe, az utolsó sor 1 frt 20 krba) majd egy éve el van törülve: az a bécsi operánál nagyban virágozik: a

földszinti III. és IV. emeleti állóhelyek, szőnyeg nélkül, s egy leejtett sétatobot teljesen kizavarja az embert illuziójából. Igaz, hogy tömve vannak: s talán ezért nem törülük el; de van is miért oda járni; ha nem idegen város vendégfogadóiban, hanem az én édes otthonom hangjegyei közepette ülnek; ujjal tudnék rámutatni és pontosan utalni mind ama helyekre, a melyeket a világ ez egyik legelső zene-kara (ott is sok lesz a cseh... pszt!) egészen másképen játszik, mint a hogyan azt «mi boldog pestiek» megszoktuk. Még az «*Excelsior*» ballet zenéjét is (*Marcu-tól*), mely keleties részeinek szépségét leszámítva, elég banális arra, hogy Budapesten furorét vívjon ki — oly vervevel és lélekkel játszottak, mintha csak *Delibes* dirigálta volna örökérvényű mesterműveit. A balétról szólva, meg nem állhatom, hogy meg ne jegyezzem, miszerint «*Aidának*» mind a két balletjében vettem észre helytelen, s illetőleg hibás helyen alkalmazott mozdulatokat, s ez a táncz-komponista hibája.

A bécsi közönség hozzászólt a nagy művészi élvezethez, s ennek két követke-zése van: egyik az, hogy ritkán tapsol, mert ritka dolog lép meg (ad vocem *Kupfer*); másik pedig, hogy fölemelkedett arra a magas erkölcsi színvonalra, mely a művészekkel szemben hálára kötelezi, s arra a művelt emberek óriási raffinement-jára, mely önzőn a nyujtott élvezet teljes kizsákmányolására ösztönzi; ez a két ok készíti a derék bécsit arra, hogy mindaddig föl ne keljen ültéből, míg a függöny utóljára le nem ereszkedik és míg (nézd budapesti közönség!) kedvenceit néhányszor a lámpák elé nem tapsolja. Akadt ugyan ma, kivételképen, néhány indolens hallgató, a ki elég szá-nandó volt «*Aida*» mennyei zenéjű finálé-ja elől elmenni és távozásával a tiszteletre-méltó többséget zavarni: de ezek bizonyosan — budapestiek voltak...

Oh, *Aida*, utolsó dallama! te szerelem-nek, boldogságnak, halálnak csodálatos apotheosisa! mit lehet még utánad írni!! —

Képzőművészeti tanulmányok.

— *Lionardo da Vinci*, mint botanikus. —
(Folyt.)

Mult számunkban közölt rövid bevezetés után ismerjük meg *Lionardo* tanait lényegökben is. Ezek első sorban a növény *külsőjére* vonatkoznak, a mely iránt *Lionardo*-nak csodálatosan éles szeme volt. Behatóan tárgyalja mindenütt a fák szétágazását és csodálatos módon fejt ki okoskodása végeredményeül magának a növekedésnek faktumát és végső eredményét. Mindenik ág — mondja — azon van, hogy föl az ég felé nyúljon, ha csak saját terhe nem húzza lefelé. Mennél közelebb van a főág csúcsa a mellékágakhoz, annál erősebb a fa és növése. Ellenben elhervadnak és elpusztulnak azok a fák, melyeknél az ág közel fakad a fa törzséhez, a nagy árnyék miatt. Ha egyenlően táplálódna az ágak, egyenlő súlyal fognak bírni mind, és a fa törzse

olyan mereven és egyenesen nőhet fölfelé, a mint a tölgyfa. Ha azonban az ágak egyenlőtlen vastagságban nőnek, a törzs, nehogy a szél döntse föl, kénytelen tulajdon életének ellensúlyozása érdekében azon iránynyal ellenkező vonalba dőlni, a melyre a legvastagabb ág húzza. Különös határozó tényezőként szerepel az a szögelhajlás, a mely alatt a mellékágak a fatörzstől elhajlanak; mennél vastagabbak és öregebbek az ágak, annál tompább a szögelhajlás, és mennél vékonyabbak, annál hegyesebb a szög, melyet a törzsszel alkotnak. Általános jelenségnek említi *Lionardo* azt is, hogy az ágaknak azon részén, mely a föld felé van fordítva, sokkal erősebb mellékágak nőnek, mint a főág azon részén, mely az égboltozat felé van fordulva. Ez a különbség *Lionardo* szerint onnan származik, hogy a nedvesség, ha nem éri a nap melege, összesűrődik a gally és az ág alsó részén és a hol bőveben van a nedv és a víz, jobban és erőteljesebben táplálkozhat az ág. Ez az elosztás, illetőleg az ágaknak ily módon való ketté osztása erősekre és gyöngékre okozza azt, hogy az egymás fölött levő ágak nem gátolják egymást. A fák sohasem válnak az ágaknak és gallyaknak rendszertelen össze-visszaságává, hanem szépen, arányosan és szabatosan rendezkednek egymás mellé vagy fölé, kiegészítve életfeltételük szükségességét és táplálják, elősegítik a fa létezését.

Nem kisebb és szabatosabb a törvényszerűség és a rend az ágakon és gallyakon ülő levelek és levélszárak között. *Lionardo* háromféle módot ismer, mely szerint a levelek egymásra hajolva az ág felé előre nyúlnak. A legerjedtebb mód az, a mely szerint a hatodik fölfelé kinő. Es e különösséget a természet a növények jóvoltára alkotta így. Mindenekelőtt a levelekről lefolyó víz felfogatik az ágak érdes rügyeiben, a honnan a bimbók kapják táplálékaikat. A másik haszon abból áll, hogy ha a következő esztendőben nőnek az ágak, nem takarják be egyik a másikat.

A levelek megalkotottságának második módja a párosság — és ez abból áll, hogy az egyes levélpárok keresztezik egymást.

A harmadik typus pedig úgy fejlődik ki, hogy a levelek az ágaknak jobb- és baloldalán nőnek.

Ezek rövid vonásokban összefoglalva azon tételek, melyek *Lionardo da Vinci* a növényeknek és mindenekelőtt a fák-nak külső megalkotottságáról elbeszél. Meglátjuk belőlök, hogy *Lionardo* nem elégszik meg a külső jelenségek feljegyzésével, hanem iparkodik a jelenségek mögött az okokat is keresni. Minden morphologiai megjelenés egy mechanikai vagy biologiai kérdés gyanánt tűnik fel előtte és midőn ezt megfejteni iparkodik, a pusztá tény életet és jelentőséget nyer előtte. Mindig az a két főkérdés áll kutatásaiban előtte: miként támad egy morphologiai tény? és mennyiben van befolyása az organizmusra? Az újabb-kori természettudományok egész *Darwin* fellépteig csak az első-kérdés megfejtését tűrték meg, a melynek végső kimagyarázata egy mechanikai tételben végződött.

Mióta azonban a lángész varázshatalma alatt a szűk láthatár ködös világa megtört és a célszerűsége tana a biológiában is érvényre jutott mióta az átszarmazás theoriája alapján morphológiai tények teleológikus magyarázatot is nyerhetnek — az idő óta a főt említett két kérdés, melyek oly sokáig álltak egymással szemben idegenül, teljes egyetértésben őrzik a fiziológiával átszótt morfologia kapuit. Ebből a szempontból magyarázható ki, hogy Lionardo da Vinci módszere, melylyel morphológikus kérdéseket megfejtett, egészen modern színezetű.

De még különlegesebb kérdésekben is többféle meglepetésre nyújt alkalmat Lionardo morphológiája. Ő vizsgálataiban különös figyelemmel és élesszeműséggel kutatja azokat a különböző irányokat, melyet a növények fejlődésök folyamában követnek. Kutatja a törvényszerűt, mely itt érvényre jut, mennyiségtanilag körülírni és egyes okaira visszavezetni. És így érint olyan kérdéseket is, melyek a botanikus kutatókat csak az újabb időkben érdekelték kiválóan s a melyeket Sachs Gyula, würzburgi professor, juttatta végmagyarázathoz. Nem kevésbé meglepő Lionardo eszméje, melylyel a levelek állását, a mennyiben neki föltűntek, különféle változatosságaiiban leírja és a hasznosság szempontjából magyarázza.

Lionardo növény-anatómiája kiterjed a fa törzsének érdes megalkotottságára is, és azok a rétekek, melyeket e vizsgálódásának eredménye gyanánt hirdetett, a növény-anatómiának legnevezetesebb kérdéseit képezték. A fa törzsének keresztmetszetén Lionardo négy nevezetes részt különböztet meg és ezek a héj, hám, a fa és a mag.

E négy részt is bőven fejtegeti Lionardo; és bizonyára nem válik könyvének, melyet festőknek írt, előnyére az, hogy oly bőven és alaposan kutatja a leghomályosabb anatómiai kérdéseket. Elmondja a többek között azt is, hogy minden évben képződik a fánál egy kéreg, úgy hogy azok számából a fa korára lehet következtetni; a különböző években származott kéreggyűrűk egyenlőtlenek, a szerint, a mint nedvesebbek vagy szárazabbak az évek, melyekben leültették őket.

Ez utóbbit a sok túlságosan alapos kérdés közül azért soroltuk föl, mert maga a természettudomány csak az újabb időkben fejtette ki. ZENOB.

HIREK.

— *Lapunk zenemelléklete nyomdai késedelmek miatt csak jövő számunkkal fog megjelenni: de gondoskodtunk arról, hogy e késedelem a mellékletek számán ne változtasson és jövőre az ilyen zavarok elő ne forduljanak.*

— ALLGEMEINE MUSIKLEHRE, VON LUDWIG ERK UND OTTO TIERSCH jelent meg legközelebb Berlinben, Oppenheim R. kiadásában. Tiersch az újabb zenei paedagogusnemzedék derék tagja, neve a szakirodalom terén eddig sem volt ismeretlen; új műve eszméjét az eddigi általános zeneelméleti munkák több-kevesebb rendszertelensége sugallta, a melyen segíteni törekedett; megírására azonban csak nagynevű mestere, Erk L. († 1883) buzdítására határozta el magát, a kinek egyes részek kidolgozásában, mint az előző mondja, nagy része

volt. — A könyv valóban a legjobbak egyike e nemből: anyagát egy tankönyv rövidségével és tömörségével világosan adja elő; Dommer «Elemente der Musik»-ja óta alig hagyta el a sajtót hasonlóan tartalmas és mindamellett szigorúan tárgyához az általános zenei elmélethez ragaszkodó mű. Főleg beosztása mintaszerű; feltűnő és a szakértőt kellemesen lepi meg, hogy az akustikának is megadja rég nélkülözött jogait: be kell látnunk, hogy a hang physikumával kevesebbet törődünk eddig, mint kötelességünk volna — mintha csak szellemi célokra gondolva, testünk tagjainak gondozásáról megfeledkeztünk volna. De különösen hálára kötelezi a szerző a zene komolyabb híveit azért, hogy fejezetei végén a tárgyról szóló jelentékenyebb művek repertoriumát közli, a mi épp oly fáradságot és széles látókört igényel, a mily hasznos és elismerésre méltó. Vajha olvasóink tanulmányozására méltatnák a derék munkát; beszerzése nem jár különös áldozattal: ára 5 Mark.

— BLAHA LUÍZA ASSZONY A BUDAI SZINKÖR közönségtől pénteken búcsúzott el a «Czigányprince» Rózsa szerepében. Lapunk programja mellőzi a himnuszok közlését, kénytelenek vagyunk csak szárazan előadni, hogy a művész nő ismét szokott jókedvével, bájosan játszott s nagy virágosokron és babékoszorún kívül annyi tapsot kapott, hogy a közönség tombolása közben elfelejtettük a kihívások számát. A szinkör pénztára az est sikerét teljes meglepéssel vette tudomásul.

— PODMANICZKY FRIGYES báró, a nemzeti színház és a kir. operaház intendánsa, a napokban ülte meg csendben, intendánsága tizedik évfordulójának ünnepét. Nem lehet feladatunk e tíz év krónikáját írni meg és tartózkodunk ítéletet mondani a lefolyt tíz év történetéről. Mégis, ha visszapiillantunk azokra az állapotokra, melyek a nemzeti színháznál tíz évvel ezelőtt uralkodtak, és vizsgáló szemmel nézzük művészetünk helyzetét ama két csarnokban, mely ma Podmaniczky báró vezetése alatt áll, — tiszta szívünkbenlől üdvözöljük őt.

— A NEMZETI SZÍNHÁZNAK is, a népszínháznál is lassan-lassan neki indul az évad. A szabadságolásokról úgy szólván mindenki visszatért már. A nemzeti színházban a múlt héten lépett föl, szabadságából visszatérve Helvay Laura és pályatársai szép babékoszorúval lejték meg, kifejezendő örömeiket ama rózsalánczok fölött, mely a művésznőt szabadsága alatt körülfonta. Ugyancsak a nemzeti színháznál lépett föl a lefolyt héten szabadsága után először Náday.

— A MŰVÉSZET HALOTTÁI. Milanóban elhunyt Perelli Eduárd, a conservatorium tanára, jeles zeneszerző és író. Operái közül: *La Martinié*, *Viola Pisani* és *Marion Delorme* sikerrel jártak be az olasz színpadokat. Hosszú éveken át volt rendes munkatársa a Milanóban megjelent «Gazetta musicale»-nak. — Piestingben, Bécs mellett, 47 éves korában hunyt el Katzmayr Károly, az udvari opera zenekarának tagja és egy ének- és opera-iskola tulajdonosa. Katzmayr a legbecsültebb helyet vívta ki magának jelessége, becületé és szorgalma által. — Nápolyban *Torringiani Péter marquis*, kir. senátor, 75 éves korában hunyt el. Szervező zenekedelő volt és írt két operát, melyek közül az egyik sikert aratott ugyan, de a másik oly csúfosan bukott meg, hogy szerzője sohasem kísérlette meg többet a zeneszerzést. — Rigában július 21-én halt meg *August Papot*, a drezdai híres dr. Popot Gyulának fivére. Egy operát írt «Pompéji utolsó napjai», melyhez a szöveget Bulwer után fivére írta. — Toulouneban nem régiben hunyt el *Merly* baritonista, ki körülbelül húsz évvel ezelőtt sok alkalmat szolgáltatott mindenféle mende-

mondára. Régebben a párisi operánál volt szerződtetve, majd többféle francia és olasz operatársulatoknak volt tagja. Legutóbb a toulounei Théâtre du Capitole-nak volt igazgatója.

— JUDIC ASSZONY, a nálunk is ismert párisi soubrette-énekesnő, az őszszel Amerikába megy és New-Yorkban, Bostonban, Philadelphiában fog vendégszerepelni.

— A STUTTGARTI UDVARI SZÍNHÁZAK a két hónapi szünet alatt lényegesen átalakítottak. Egy második pénztárt rendeztek be, melyebbre tették az orchestert, a homályos földszinti páholyokat kasszálták és helyökbe 140 személynek való számolatlan körszéket rendeztek be. — Az első emeleten a két királyi proscenium páholyt kiugró erkélyvel és díszes szegélylyel ékítették fel. Célyszerű változáson ment át ezenkívül a második emelet, a hol a hátsó és idegen páholyok helyére amphiteátrálisszerűen elhelyezett 136 számított ülőhely rendeztetett be.

— A LONDONI OLASZ OPERAHÁZ a jövő évben restauráltatni fog. Az újja alakítás egyik nevezetes terve az, hogy minden héten egyszer oly előadás rendeztetik, melyen csak arisztokratáknak szabad megjelenni. Hogy a demócrata Angliában minő eredményekre vezet az ilyen rendszabály, azt lássák majd az olaszok, kik eddig Londonból legtöbbször koldusbottal távoztak el.

— A SIGNALE legutóbb megjelent számában — úgy látszik kitűnő forrásból értesülve — azt újdonságolja, hogy Budapesten július 22-én adták legelőször «Lohengrint» magyar szöveggel. E curiosum megczáfolására szolgáljon megnyugtatóul a Signalenek az, hogy Lohengrin egyike azoknak a Wagner operáknak, melyek legrégebb idő óta vannak repertoírunkon. Csak az a nagy különbség van Lohengrin mostani, az új operaházban tartott és a nemzeti színházban bemutatott előadása között, hogy míg azt itt egészen magyar szöveggel hallottuk, Perrotti úr itt ez élvezetünköt megfosztott.

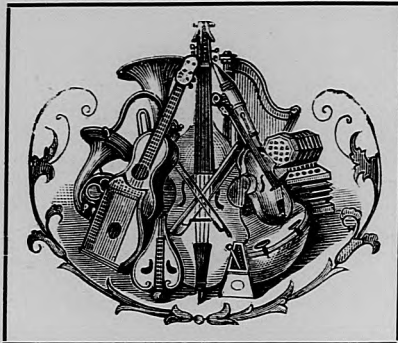
— PRÁGÁBAN a német országos színházban, az új igazgatóság alatt kitűnő sikerrel folynak az előadások. Legutóbb Wagner Lohengrinje került színre és a közönség, mely zsufozásig megtöltötte a színházat, szünni nem akaró tapsokkal tüntette ki Seidlné asszonyt, a ki Elzát énekelte. A téli repertoire újdonságai lesznek: Nessler «Säkkingi trombitás», Massé «Une nuit de Cleopatre», Weber «Szilvána» és a Niebelungen-Tetralogie «Rheinhold és Walkure».

— A BERLINI KÉT OPERAHÁZ tagjai a nyáron át vendégszereplésekre jártak. A Wilhelmstädti Friedrich-színház tagjai Cannstadtban, a Walhalla-operaház tagjai Baden-Badenban szerepeltek. A Walhalla-operaház különben most végleg beszüntette az előadásokat és valószerű, hogy szeptember előtt nem is fogja megkezdeni.

* A BERLINI Wilhelmstädti Friedrich-színházban július 27-én volt Edmond Audran «Nagy mogul» című operettjének 100. előadása.

Felolvasó szerkesztő és laptulajdonos Dr. Berényi Pál.

Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság.

APPEL IG.

ezelőtt SANDNER W.

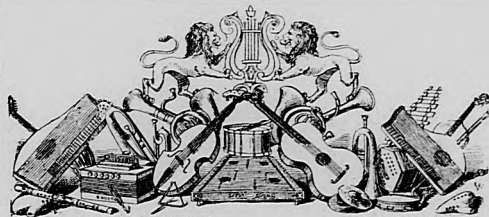
(Budapest, Gróf Károlyi-utca 5. sz.)

ajánlja mindennemű vonós hangszereit, úgymint saját gyártmányú ceteráit nagy választékban. Tiszta hangolásért jót állok. Ezenkívül nálam valódi római húrok kaphatók.

A címre tessék figyelni
A kiállításon 28 csoport Hygána kiállítva.

Ajánlja dusan felszerelt raktárát mindenféle bu-
torokban és kiállításban legolcsóbb árak mellett.
Átvész mindenféle lakás berendezéseket, és meny-
asszonyi kelengyéket.

Sternberg Ármin

BUDAPEST,

VI. kerület, kerepesi-út 36. szám.
**Hangszer-üzlet, ütő-, vonó-, fa-
és érc-fúvó-hangszerek,
harmonika és harmonium
gyári raktára.**

Mindennemű ódon hangszerek a legmaga-
sabb áron vétetnek vagy becséreltetnek és
javítások elfogadtatnak.

Képes árjegyzékek ingyen és bérn.

A
„Harmonia“
részére
egyedüli hirdetések irodája
Braun Ármin és társa,
BUDAPEST,
Koronaherceg-utca 16. sz.

I-ső cs. és kir. kizár. szabad. ujonan javított Ruganyos sérvkötők

Pontos a szenvedőknek,

sérvvédővel.

Pontos a szenvedőknek

A legújabb találmány az amerikai, újonnan javított ruganyos sérvkötő Politzertől; ez rugók nélkül van, tisztán rugyantából művészi szerkesztve s az a célja, hogy még a legidültébb sér-
veket is lehető legrövidebb idő alatt egyenletes fekvésbe hozza s
egy nappal a legerőseztőbb munkánál vagy a sokat járkálásnál,
mint szintén éjjel alvasközben is használható, a nélkül, hogy a
sérvbajban szenvedő hivatásában legkevésbé is volna akadályoz-
tatva Felette nagy haszon, hogy az még éjjel is a testen marad-
hat, mivel hogy a szenvedő testrésze kiváltképen jótékony kelle-
metes nyomást gyakorol s a legtöbb esetben még a sérv biztos
gyógyulását is eszközli. A legtöbb orvosi tekintély által elismerve,
megvizsgálva s a legjobbnak találva: professor Kovács a sebészeti
köröda alelnöke, dr. Gross Lajos magy. kir. egészségügyi tanácsos,
dr. Glück Ignác kir. törvényszéki orvos által.

Alólrott egyszersmind nagy raktárt is tart angol és francia
acél-sérvkötőkből, — függesztő készülékeket (suspensorium) gum-
miból, szövötteket, mint szintén szarvasbőröl. A szarvasbőr és
gummi suspensoriumok célja, hogy a tágulást megakadályozzák.
Méhfeeskenők, légpárnák, ágybetétek, periodtáskák, préserv-
atívumok, gummiharisnyák és mindennemű gummi-árucikkek. Sérv-
kötőknél kérem megjelölni: jobb, bal vagy kettős-e, mint szintén
a test bőségét is. Megrendeléseket utánvétel mellett elfogad

POLITZER MÓR

cs. és kir. szab. sérvkötő-készítő Budapesten, Doák-Ferencz-utca.

Árak: urak, hölgyek és gyermekek számára, egyoldalú-
nak dbja 6—10 frt, a kettősnek dbja 10—16 frt, gyer-
mekeknek felével olcsóbb.

Ugyanitt kapható a legjobb amerikai sérvkenőcs. Egy
tégely ára 3 frt 50 kr.

PALLAS irodalmi és nyomdai részvénytársaság könyvkiadóhivatalában (Buda-
pest IV., Kecskeméti-utca 6. sz.) megjelent és minden könyvtárban kapható:
Ungarisches Sprachbuch
a magyar nyelv alapos elsajátítására
Irta BARNÁ J. tanár.
Az I. rész, 2 füzetben à 40 krajczár. A II. rész ára 60 kr.

Az országos kiállítás

t. látogatóinak figyelmébe ajánlva Budapest legolcsóbb
bevásárlási forrása

Károly-körút és király-útca sarkán

ROTHAUSER L. JÓZSEF

gyári raktára china-ezüst és alpakka tárgyából, albumok, bronz- és
bördíszműárak, író, utazó-eszközök és glacé-keztük, selyem és szövet-
esernyők, legyezők, nyakkendők, sétabotok, francia- és angol illat- és
pipere-szerek, valamint gyermekjátékok a legutányosabb áron.